

“RAQAMLI TA’LIM DISKURSIDA SUN’IY INTELLEKT VA BIG DATA TERMINOLOGIYASINING DISKURSIV XUSUSIYATLARI

Bahronova Maftuna

UzDJTU Ingliz tili 3 fakulteti

Amaliy fanlar 3 kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur tezisdá generativ sun’iy intellekt diskursida shakllanayotgan lingvodidaktik terminlarning yuzaga kelish manbalari va funksional xususiyatlari tadqiq etiladi. Zamonaviy raqamli ta’lim muhitida sun’iy intellekt texnologiyalarining keng qo‘llanilishi natijasida texnologik va pedagogik tushunchalarni birlashtiruvchi yangi terminologik birliklar paydo bo‘lmoqda.

Kalit so‘zlar: generativ sun’iy intellekt, lingvodidaktik terminologiya, termin yasash, terminologik birlik, AI diskursi, fanlararo termin, prompt engineering, AI literacy, raqamli ta’lim.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi natijasida ilmiy va pedagogik kommunikatsiya tarkibida yangi tushunchalar hamda ularni ifodalovchi terminologik birliklar shakllanmoqda. Ayniqsa, generativ sun’iy intellekt texnologiyalarining ta’lim jarayoniga kirib kelishi til o‘qitish va o‘rganish bilan bog‘liq terminologik qatlamning kengayishiga olib kelmoqda.

Bugungi kunda *AI-assisted language learning*, *AI literacy*, *prompt engineering*, *automated feedback*, *AI-assisted writing* kabi terminlar ta’lim va lingvodidaktika sohasidagi ilmiy hamda professional diskursda tobora faol qo‘llanmoqda. Mazkur birliklarning ayrimlari yangi termin sifatida yuzaga kelgan bo‘lsa, boshqalari mavjud terminlarning yangi texnologik komponent bilan birikishi yoki boshqa fan sohasidan lingvodidaktik diskursga ko‘chishi natijasida shakllangan.

Shu jihatdan generativ sun’iy intellekt diskursida lingvodidaktik terminlarning shakllanish mexanizmlarini aniqlash zamonaviy terminologiya va diskurs tadqiqotlari uchun dolzarb masalalardan biridir.

Terminologik tizim fan va texnologiyaning rivojlanishi bilan birgalikda o‘zgarib boradi. Yangi ilmiy tushuncha paydo bo‘lishi, odatda, uning nomlanishiga ehtiyoj tug‘diradi. Generativ sun’iy intellekt sohasida ham ana shunday jarayon kuzatilmoqda.

Lingvodidaktik terminologiyaning yangi qatlamini shakllantirishda bir necha asosiy termin yasash modeli mavjud.

1. Terminologik birikish

Generativ AI diskursida yangi terminlarning muhim qismi ikki yoki undan ortiq komponentning birikishi orqali hosil qilinadi:

- *AI-assisted writing*;

- *AI-assisted language learning*;
- *AI-generated feedback*;
- *machine-generated text*;
- *AI-mediated communication*;
- *automated language assessment*.

Mazkur terminlarda texnologik va lingvodidaktik komponentlarning birlashishi kuzatiladi. Masalan, *AI-assisted writing* birikmasida *AI-assisted* texnologik yordamni, *writing* esa an'anaviy lingvodidaktik faoliyatni anglatadi. Natijada ikkala komponentning integratsiyasi natijasida yangi fanlararo tushuncha yuzaga keladi.

2. Abbreviatsiya asosida termin shakllanishi

Generativ sun'iy intellekt diskursida qisqartmalar ham terminologiyaning faol qatlamini tashkil etadi:

- **AI** — Artificial Intelligence;
- **LLM** — Large Language Model;
- **NLP** — Natural Language Processing;
- **AIGC** — Artificial Intelligence Generated Content.

Bunday qisqartmalar ilmiy va professional kommunikatsiyada terminologik ixchamlikni ta'minlaydi. Ayniqsa, xalqaro ilmiy diskursda ular to'liq shakllarga nisbatan ko'proq qo'llanib, terminning umumiy ilmiy muomaladagi barqarorligini ta'minlaydi.

3. Terminologik ko'chish

Generativ AI diskursining muhim xususiyatlaridan biri — terminlarning bir ilmiy sohadagi ma'nodan boshqa sohaga ko'chishidir.

Masalan, *literacy* termini an'anaviy ravishda savodxonlik tushunchasini ifodalagan. *AI literacy* tarkibida esa mazkur birlik sun'iy intellekt imkoniyatlarini tushunish, undan foydalanish, AI yaratgan axborotni baholash va undan mas'uliyatli foydalanish kompetensiyasini ifodalaydi.

Xuddi shunday, *feedback* termini ham an'anaviy lingvodidaktik termin hisoblanadi. *AI-generated feedback* shaklida esa mazkur tushuncha sun'iy intellekt tomonidan ishlab chiqiladigan avtomatlashtirilgan fikr-mulohazani anglatadi.

Demak, terminologik ko'chish natijasida mavjud termin yangi texnologik kontekst bilan birikib, yangi terminologik birlikning tarkibiy qismiga aylanadi.

4. Terminologik metaforizatsiya

Generativ sun'iy intellekt diskursida umumiy tildagi ayrim birliklarning maxsus texnologik ma'noda ishlatilishi ham kuzatiladi. Bunga **hallucination** termini misol bo'la oladi.

Mazkur leksema umumiy tilda insonning mavjud bo'lmagan narsalarni ko'rishi yoki idrok etishi bilan bog'liq bo'lsa, AI diskursida modelning faktik jihatdan noto'g'ri yoki mavjud bo'lmagan ma'lumotni ishonchli shaklda yaratishi hodisasini anglatadi.

Lingvodidaktik diskursda esa ushbu termin o'quvchining AI yaratgan matnni tanqidiy tahlil qilish va uning ishonchliligini tekshirish ko'nikmalari bilan bog'lanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Cabré M.T. *Terminology: Theory, Methods and Applications*. Amsterdam: John Benjamins, 1999.
2. Temmerman R. *Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach*. Amsterdam: John Benjamins, 2000.
3. UNESCO. *Guidance for Generative AI in Education and Research*. Paris: UNESCO, 2023.
4. Kasneci E., Sessler K., Küchemann S. et al. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education // *Learning and Individual Differences*. 2023. Vol. 103.